

УДК 338.431
JEL Classification: Q1, Q18

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.3.3>

Волощук К.Б.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0855-8781>,
Волощук В.Р.,
д-р екон. наук, доцент, професор кафедри
менеджменту, публічного управління та адміністрування,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0041-4134>,
Ілаш О.М.,
здобувач* третього рівня освіти за спеціальністю
С 1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7016-6986>,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Voloshchuk K.B.,
dr.sc.(econ.), prof., professor at the department
of economy, entrepreneurship, trade and exchange activities,
Voloshchuk V.R.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., professor at the department
of management and public administration,
Ilash O.M.,
candidate for the third level of higher education «Doctor of Philosophy»
С 1 «Economics and international economic relations»,
HEI «Podillia State University», Kamianets-Podilskyi

DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Постановка проблеми. Інтеграція України в економічний простір Європи представляє собою складний багатокомпонентний процес, що потребує гармонізації численних юридичних, економічних і технічних складових. Важливими напрямками в умовах євроінтеграції є: приведення вітчизняного законодавства й практик у відповідність до європейських стандартів і регламентів, забезпечення якості та безпеки продукції, виконання екологічних вимог, підвищення конкурентоспроможності аграрного комплексу, надання фінансової підтримки та державних дотацій, проведення земельної реформи, забезпечення сталого розвитку агросектора й екологічної безпеки, «озеленення» агровиробництва, інтеграція у європейські аграрні ринки, розвиток сільських територій, впровадження аграрних інновацій та реформування системи управління у секторі.

Врахування сучасних тенденцій експорту вказує на можливі різноманітні сценарії розвитку аграрного сектору України від оптимістичного через розширення доступу до ринків ЄС та світових ринків, збільшення інвестицій у переробну галузь та AgTech, поліпшення логістичної інфраструктури, незначні кліматичні зміни чи базового у разі збереження існуючих торговельних переваг, часткової диверсифікації експортних напрямків, помірних інвестиційних впливів до песимістичного через суворі торговельні обмеження зі сторони ЄС, загострення воєнних дій або посилення негативних кліматичних факторів, дефіциту мінеральних добрив.

Тому кейси розвитку агросектору потребуватимуть забезпечення прискореного нарощування

* Наук. керівник: Волощук К.Б. – д-р екон. наук, професор

внутрішніх переробних потужностей з метою підвищення експортної доданої вартості; спрямування інвестування в диверсифікацію експортних маршрутів, використання транзитних коридорів ЄС та модернізацію залізниць; розробки програми підтримки на випадок дефіциту добрив, налагодження локальної логістики, формування державних резервів і цільових субсидії для малих господарств; заходів адаптації до кліматичних змін та посилення підтримки малого та середнього фермерства через полегшення доступу до кредитних ресурсів, впровадження цифрових агротехнологій і сприяння кооперації для спільної переробки та логістики.

Потенційними наслідками реалізації ймовірних сценаріїв розвитку може бути уникнення коливань та зростання доходів фермерських господарств і державних надходжень та викликати додаткову потребу стимулювання інвестицій у переробку й диверсифікацію виробництва і на підтримку ланцюгів постачання і механізмів страхування ризиків, впровадження превентивних заходів уникнення ризиків для прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для ефективної адаптації українського агросектору до європейських стандартів підготовлено низку ключових документів, які закріплюють основні положення, передбачені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (2014), і створюють платформу для співпраці у сфері аграрного та сільського розвитку [1]. Детальний план приведення українського сільського господарства у відповідність до європейських стандартів викладено в Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України на період до 2030 року [2].

Отримавши статус кандидата в червні 2022 року, Україна підтвердила стійке прагнення до членства в ЄС, що ставить перед вітчизняним агросектором вимогу не лише відповідності високим стандартам якості продукції, екологічної безпеки та конкурентоспроможності, а й здійснення структурної модернізації, приведення законодавства у відповідність до європейських норм та трансформації підходів до управління.

Дослідники у своїх роботах акцентують увагу на ключових напрямках:

1) порівнянні прогностичних показників на 2025 рік із досягнутими довоєнними обсягами виробництва для планування виробничих потреб, оцінки витрат, визначення потенціалу переробки, експорту та імпорту продукції й формування цін, а також для оцінювання перспектив агробізнесу в умовах воєнного та післявоєнного відновлення [3];

2) інтеграції секторів і гармонізації національного законодавства з нормативною базою ЄС, впровадженні екологічних практик та державних механізмів підтримки в контексті євроінтеграції [4];

3) стимулюванні інвестиційно-інноваційного розвитку агровиробництва з урахуванням євроінтеграційних трансформацій, продовольчих викликів, інфраструктурних обмежень та соціально-економічних бар'єрів [5];

4) розвитку партнерських відносин між суб'єктами аграрних регіонів з особливим наголосом на брендингу територій та координації стейкхолдерів для формування ефективних стратегій розвитку [6].

Ці напрями в сукупності визначають вирішення складних завдань, пов'язаних із відновленням і подальшим розвитком українського сільського господарства та забезпеченням глобальної продовольчої безпеки.

Різномісні аспекти розвитку агробізнесу в умовах євроінтеграції висвітлили у своїх працях також такі науковці, як: Козак О., Грищенко О. [7], Кушнір Н. та інші [8], Пугачов М., Жук В., Шпикуляк О. [9], Канцедаль Н., Лега О. [10; 11], Моїсєєв В. [12], Хомаківська О. та співавтори [13; 14], Зінчук Т., Ковальчук О., Усюк Т. [15], Гадзало Я., Лузан Ю. [16], Скидан О., Бугайчук В., Грабчук І. [17], Волощук К., Волощук В. [18] та ін.

Враховуючи значні наукові надбання актуальність даного дослідження зумовлена проблемами та необхідністю проведення поглибленого аналізу переваг та викликів, що постають перед аграрним сектором під час війни та повоєнного розвитку і пошуку ефективних механізмів відновлення та побудови економіки в умовах євроінтеграції, забезпечення гармонійного та взаємовигідного входження України до єдиного простору ЄС. Зважаючи на зазначене вище, виникає гостра потреба у поглибленні дослідження сучасного стану та перспектив розвитку євроінтеграційних процесів в аграрному секторі.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення основних тенденцій, наслідків та поглиблення наукових підходів обґрунтування сценаріїв розвитку аграрного сектору України з одночасним визначенням нових можливостей експорту продукції, що відкриваються в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах стратегічної трансформації економіки та приведення її у відповідність до вимог ЄС, для України є вкрай важливим врахувати практики розвинених держав, зокрема США та країн Європейського Союзу щодо переходу від експортно-орієнтованої сировинної моделі до виробництва продукції з вищою доданою вартістю. Досвід провідних аграрних держав демонструє, що для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та посилення конкурентних позицій на зовнішніх ринках вирішальним є створення потужної переробної індустрії в аграрному комплексі.

Науковцями Козак О., Грищенко О., Пугачовим В. розкрито ключові питання європейської інтеграції України та розвитку торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною і країнами ЄС,

проаналізовано динаміку зовнішньоторговельних потоків, їхню географію та товарну структуру, а також ідентифіковано основні держави ЄС – експортери української аграрної продукції й імпортери харчових товарів до України в довоєнний період і під час повномасштабного вторгнення [7]. Встановлено, що експорт лише зернових, олійних та іншої сировини не відповідає сучасним трендам, оскільки ринки ЄС і США орієнтуються на виробництво кінцевих харчових продуктів, кормів, біоенергетичних матеріалів, органічних добрив та інноваційних агропромислових виробів.

Така трансформація для України означає не лише зростання економічної ефективності аграрного сектору, а й реструктуризацію експортної структури з метою диверсифікації, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості, розбудову логістичної та виробничої інфраструктури й зниження вразливості до коливань світових цін на сировину. Також розвиток переробної промисловості має супроводжуватися впровадженням сучасних технологій, суворим дотриманням санітарних і фітосанітарних норм ЄС, інвестуванням у модернізацію підприємств та стимулюванням формування регіональних кластерів агропереробки.

Системна підтримка переробного сегменту повинна стати ключовим пріоритетом державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України на європейських та світових ринках. Натомість на нинішньому етапі її стримують суттєві фінансові обмеження – малі й середні агропідприємства мають ускладнений доступ до довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації, придбання технологічного обладнання та сертифікації продукції, а нові гравці ринку стикаються з високими вимогами до стартового капіталу для запуску діяльності [8].

Організаційно-економічні засади оцінювання впливу воєнної агресії та політики компенсацій на розвиток аграрного підприємництва в Україні, зокрема визначення обсягів втрат і наслідків війни для галузі та заходів відшкодування, аналіз завданої шкоди й збитків внаслідок військових дій, проблематика залучення незалежних експертних оцінок для встановлення втрат агропідприємств, методичні підходи до документування та фіксації прямих матеріальних збитків і непрямих втрат у вигляді втраченої вигоди, організаційні механізми впровадження масової оцінки збитків, положення державної компенсаційної політики, а також стратегічні напрямки повоєнного відновлення аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції [9].

Відсутність дієвих механізмів аграрного кредитування та страхування ризиків, а також нестачу прямих субсидій на придбання переробного обладнання, підтримку технологічних інновацій, податкових пільг або цільових програм із залучення іноземних інвестицій у регіональні агрокластери, сучасні логістичні центри, сховища й холодові ланцюги та потужності для перевезення скоропсних продуктів лише посилюють наявні проблеми [10].

В Україні є значний природно-ресурсний потенціал – родючі ґрунти та сприятливі кліматичні умови, висока спеціалізація у виробництві сільгосппродукції, конкурентні позиції на світовому ринку за окремими культурами (кукурудза, пшениця, соняшник) та можливості для розвитку органічного виробництва. Водночас, сектор стикається з низкою викликів: окупацією й мінуванням частини угідь, недостатнім контролем якості й безпечності харчових продуктів, невідповідністю національного аграрного законодавства та інфраструктури зберігання, логістики й переробки вимогам ЄС, та із значною часткою «тіньової» економіки в аграрному комплексі [11].

Для стимулювання розвитку агропереробної промисловості Україні необхідна цілісна державна політика, що сприятиме локальній переробці, впровадженню проектних та беззаставних фінансових інструментів з тривалими строками погашення, створенню індустріальних агропарків, приведенню продукції у відповідність до вимог міжнародних ринків та комплексній підтримці сільськогосподарських виробників. Лише за наявності стратегічного, системного підходу аграрний сектор зможе відійти від сировинної моделі та забезпечити стаке економічне зростання.

У процесі реформування аграрного сектору та інституційної трансформації державного управління визначено цільові орієнтири для впровадження політик, зокрема тих, що передбачені Угодою про асоціацію з ЄС, які задають рамки для реалізації відповідних реформ та узгодження національних нормативних і управлінських практик із європейськими стандартами [12].

Одним із пріоритетних завдань є приведення національного аграрного законодавства у відповідність до стандартів ЄС, що передбачає забезпечення контролю якості та безпечності продукції – відповідність національних товарів європейським вимогам у сферах безпеки харчових продуктів, фітосанітарії, ветеринарії та охорони здоров'я тварин, а також виконання екологічних норм, що стосуються збереження природних ресурсів (води, ґрунтів, біорізноманіття) і впровадження екологічно орієнтованих технологій у сільськогосподарському виробництві [13, с. 68].

Подальшим критично важливим напрямом є підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Українська сільськогосподарська продукція має посилити свої позиції на європейських та світових ринках, що, на думку науковців, вимагає комплексної модернізації виробничих процесів, широкого впровадження інноваційних рішень, зокрема цифрових технологій і підходів точного землеробства, розвитку логістичної та транспортної інфраструктури з метою підвищення експортного потенціалу, а також формування асортименту конкурентоздатних товарів, що відповідають суворим

стандартам і очікуванням споживачів ЄС [14].

Ключове місце у формуванні стійкої аграрної політики посідає реформа земельних відносин. Питання регулювання земельних відносин є одним із визначальних чинників розвитку аграрного сектору України [14, с. 124].

Слід підкреслити, що країни ЄС приділяють особливу увагу екологічній стійкості агровиробництва. Центральним елементом європейської аграрної політики є спрямування на екологічно безпечне виробництво, стає управління природними ресурсами та охорону навколишнього середовища. Відповідно, в Україні необхідно здійснити «зелену трансформацію» аграрного сектора, що включатиме впровадження екологічних стандартів, зменшення викидів парникових газів, використання відновлюваних джерел енергії та раціональне управління водними й земельними ресурсами.

Наступною невід'ємною складовою євроінтеграції України є сприяння розвитку сільських територій, що передбачає посилену роботу з поліпшенням соціально-економічних умов у селах, підвищення рівня і якості життя сільського населення та раціональне використання природних і людських ресурсів. Зауважимо, що ЄС надає Україні не лише інституційно-правову та економічну підтримку, а й методичні підходи до розвитку сільських територій, орієнтовані на сталий розвиток, екологічну безпеку, інклюзивне зростання та модернізацію.

Інтеграція до ЄС відкриває для України широкий спектр можливостей і механізмів підтримки, серед яких важливе місце посідають фінансові інструменти в межах європейських програм та стимулювання місцевих ініціатив розвитку. Значну цінність має також набуття досвіду реалізації локальних проєктів і включення громад у процеси територіального управління. У контексті євроінтеграції Україна послідовно запроваджує європейські підходи до залучення громадян до розвитку територій, сприяючи підвищенню їх активності та відповідальності.

Очікуваними результатами для нас є:

- покращення інфраструктури та підвищення рівня життя в сільській місцевості. Розвиток транспортних шляхів, комунікаційних мереж і енергетичної інфраструктури сприятиме загальному підвищенню стандартів життя у сільських регіонах;

- створення нових робочих місць через розвиток місцевого підприємництва. Розширення сільськогосподарського бізнесу та суміжних галузей – зокрема агротуризму, відновлюваної енергетики, крафтового виробництва та переробки сільгосппродукції – стимулюватиме появу додаткових робочих місць;

- підвищення якості соціальних послуг у сільській місцевості. Покращення доступу до освіти та медичних послуг підвищить загальну якість життя в сільських районах [14].

Беручи до уваги неоднорідність видів економічної діяльності на сільських територіях, відмінності природно-кліматичних умов та специфіку внутрішнього ресурсного потенціалу, проведено оцінювання заходів, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності з особливим акцентом на розвиток соціальних інновацій та підтримку громадських ініціатив [15].

Ще одним важливим напрямом євроінтеграції виступає нарощування експортного потенціалу української сільськогосподарської та харчової продукції на ринки ЄС. Серед ключових заходів такої політики виділяються підтримка формування спільних ринків сільськогосподарських товарів і продуктів харчування, комплексний розвиток сільських територій, а також фінансова підтримка управлінських механізмів і система моніторингу реалізації спільної аграрної політики [16, с. 11]. Це передбачає не лише приведення продукції у відповідність із європейськими стандартами якості, а й налагодження нових торговельних коридорів та вдосконалення інфраструктури перевезень, що відкриє для українських виробників доступ до додаткових ринків. Окрім того, імплементація європейських стандартів і технологічних практик сприятиме оптимізації виробничих процесів і широкому впровадженню інноваційних рішень у вітчизняному аграрному виробництві.

На сучасному етапі розвитку аграрного сектору роль інновацій у сільському господарстві є беззаперечною, вони виступають вирішальним чинником підвищення продуктивності, забезпечення сталого розвитку та зміцнення конкурентоспроможності галузі, особливо актуальним у контексті воєнного часу та подальшого повоєнного відновлення економіки [17, с. 711].

Аграрні інновації охоплюють не лише впровадження сучасних технологій та змін у виробничих методах, але й передбачають трансформацію управлінських практик, маркетингових підходів, організації праці, розвитку сільських територій та суміжних сфер, що сприяють досягненню підвищеної ефективності та довготривалої стійкості результатів.

Модернізація аграрного сектору України зосереджена на підвищенні переробних потужностей, сприянні впровадженню інновацій, просуванню цифровізації та сприянні ефективній передачі знань. Ця трансформація включає такі ключові цілі: підтримка розвитку переробних підприємств; створення ефективної системи поширення сільськогосподарських знань та інновацій (покращення доступу результатів досліджень, інновацій та платформ обміну знаннями, а також заохочення їх практичного застосування через цілеспрямоване навчання та освіту; зміцнення інноваційного та наукового

потенціалу Національної академії аграрних наук України; інтеграція дослідницьких, освітніх та консультаційних послуг в єдину інноваційну систему, яка підтримує прийняття рішень на основі доказів в агропродовольчому секторі); надання підтримки розвитку сільського бізнесу та підвищення доступності та ефективності сільськогосподарських дорадчих послуг [18, с. 174-175].

Втілення євроінтеграційного курсу вимагає від аграрного сектору глибоких інституційних перетворень. Спільна сільськогосподарська політика ЄС за період 2023–2027 років пройшла вагомому реструктуризацію, спрямовану на забезпечення стійкого розвитку агросфери, підвищення її конкурентоспроможності та адаптацію до сучасних викликів, зокрема кліматичних змін і геополітичної нестабільності. Реформи САП (спільної сільської громадської політики) 2023–2027 спираються на десять основних цілей, що охоплюють соціальні, екологічні та економічні виміри, і вписуються в рамки ширших ініціатив Європейського зеленого курсу, зокрема стратегій «Від ферми до виделки» та захисту біорізноманіття [19]. Стратегічні плани САП відіграють важливу роль у просуванні ЄС до більш сталої системи ведення сільського господарства. Вони сприяють зміцненню соціально-економічних структур сільських районів, збільшенню доходів фермерських господарств та забезпеченню продовольчої безпеки, стимулюють дії щодо зміни клімату, допомагають захищати природні ресурси та покращувати біорізноманіття.

Мережа САП ЄС виступає як платформою для обміну знаннями та інформацією, де національні мережі САП, професійні та наукові установи, органи управління, підприємства та конференції діляться даними, навчальними матеріалами та прикладами передової практики у сфері сільського господарства й сільської політики. Вона сприяє розробці й імплементації стратегічних планів САП, підтримує інновації та трансфер знань (включно з ініціативою EIP-AGRI), а також забезпечує механізми оцінки й моніторингу політики. Мережа об'єднує зацікавлені сторони, віддані сталому розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема: національні мережі САП; фермери, лісівники та сільські підприємства; оціночні структури; органи управління САП та платіжні агенції; місцеві групи дій (МГД); європейські інституції; консультаційні служби з аграрних і лісових питань; служби підтримки інновацій.

Європейське інноваційне партнерство для підвищення продуктивності та сталого розвитку сільського господарства (EIP-AGRI) має на меті стимулювати інновації та покращити обмін знаннями для сільського господарства, лісового господарства та сільських районів, що забезпечують інновації та обмін знань. Вони базуються на моделі «інтерактивних інновацій», що об'єднує партнерів проекту для перетворення практичних проблем та креативних ідей на інноваційні рішення. Спільне створення рішень стимулює співпрацю, обмін знаннями, а також ефективне поширення та використання знань і результатів.

Інтерактивний інноваційний підхід використовується як у проєктах операційної групи EIP-AGRI, які підтримуються в рамках САП, так і в багатосторонніх проєктах, що фінансуються ЄС проєкти «Горизонт» які працюють на транснаціональному рівні. Європейський Союз пропонує фінансову підтримку інноваційним ідеям, допомагаючи фермерам, лісівникам, радам та сільським підприємствам розвиватися та впроваджувати інновації.

Інноваційні можливості фінансування від ЄС для фермерів та лісівників з метою виявлення, розробки і масштабування проривних технологій та інновацій від ідеї до реальності здійснюються фланманською інноваційною програмою Європи. Європейський інститут інновацій та технологій (EIT) – це ініціатива ЄС, спрямована на зміцнення інноваційного потенціалу Європи шляхом об'єднання підприємств, освітніх та дослідницьких установ, підтримує інновації через спільноти знань та інновацій у ключових галузях, таких як сільське господарство, цифровізація, продовольство та сільське господарство тощо. EIT-Food підтримує інноваційні проєкти, що прискорюють перехід до сталого сільського господарства та продовольчих систем. EIT Digital інвестує у стратегічні сфери для прискорення впровадження на ринку та впровадження науково обґрунтованих цифрових технологій (глибоких технологій), зокрема у відповідь на ключові суспільні виклики в Європі. EIT Climate KIC – це провідний європейський центр кліматичних інновацій, метою якого є боротьба зі зміною клімату та побудова кліматично розумних суспільств.

Зі зростанням населення світу та попиту на продукти харчування та сільськогосподарську продукцію, підвищення продуктивності сільського господарства стало фундаментальним для гарантування достатнього та сталого глобального постачання продовольства. Новітні технологічні розробки використовуються для підвищення продуктивності сільського господарства та підвищення зв'язку та інтелектуальності ферм. Розумне землеробство та агроробототехнічні рішення мають стати найвпливовішими сільськогосподарськими тенденціями. В умовах існуючих викликів, таких як зміни клімату, глобалізація ринків, демографічні процеси та інтеграція в міжнародні економічні простори, ефективне управління аграрною політикою є ключовим для розвитку сільськогосподарської галузі. Це зумовлює необхідність встановлення чіткої організаційної структури для управління аграрним сектором, що буде забезпечувати ефективну реалізацію європейських стандартів і контроль за їх дотриманням. Розробка й впровадження національних стратегій аграрного розвитку вимагає зусиль, орієнтованих на європейські принципи управління та підтримки економічної стійкості.

На основі використання динамічного ряду експорту аграрної продукції України до ЄС упродовж

2015-2024 років [20] нами проведено прогнозування розвитку на період 2025-2030 рр. Візуалізація отриманих даних на рис. 1 свідчить про можливості зростання експорту з найбільшою ймовірністю за поліноміальною та лінійною формами трендів розвитку.

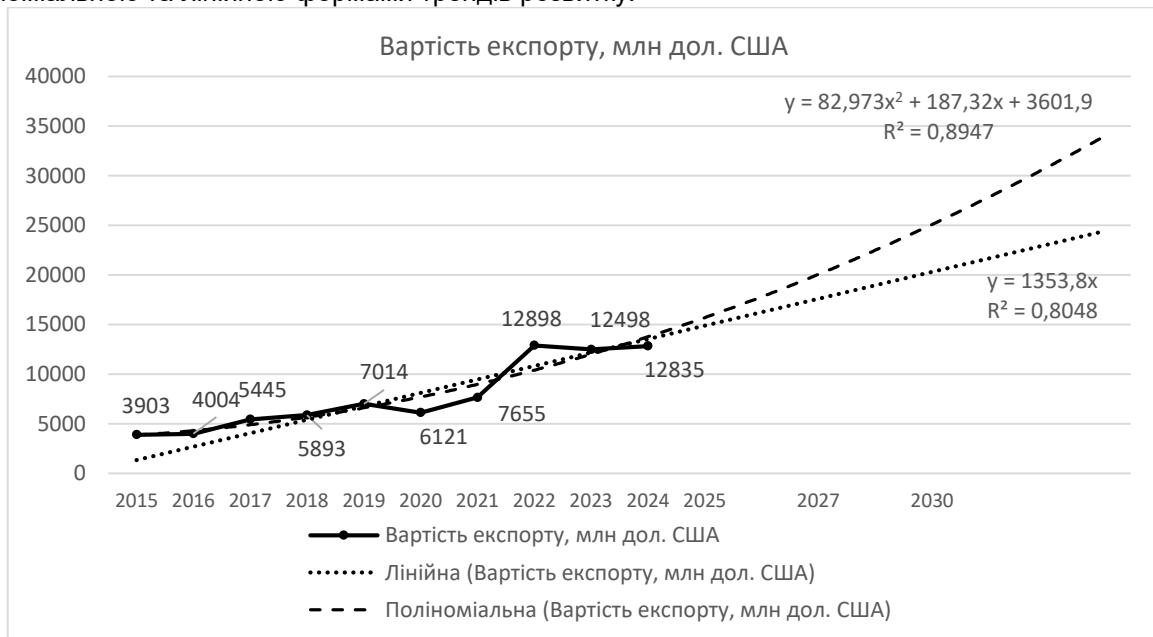

Рис. 1. Тренди і прогноз експорту аграрної продукції України до ЄС

Джерело: побудовано авторами на основі [20]

Як видно із рис. 1, найвища ймовірність прогнозу досягнута за поліноміальною формою тренду – 89,47 % та лінійною – 80,48 %.

Використовуючи метод Монте-Карло та симуляції $n=5000$ з вибором моделей за їхньою надійністю (ваги за RMSE), проведена оцінка моделей, яка представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка моделей (RMSE та ваги)

Модель	RMSE	Вага (імпліц.)
Лінійна	1257,5	0,000
Поліноміальна	1103,5	1,000
Степенева	1604,8	0,000
Логарифмічна	1881,7	0,000

Джерело: побудовано авторами на основі [20 і рис.1]

Ймовірність прогнозу підтверджена найвищою оцінкою моделі за поліноміальною формою тренду у табл. 1. Результати з розподілом на квартилі прогнозу експорту аграрної продукції наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Квартилі прогнозу, млн дол. США

Рік	24,5 %	Медіана	75,5 %	90 %	97,5 %
2025	14794	15661	16498	17471	18575
2026	16504	17749	18960	20247	21869
2027	18294	19989	21675	23385	25536
2028	20197	22405	24622	26801	29586
2029	22200	24961	27787	30533	33955
2030	24285	27692	31223	34520	38639

Джерело: побудовано авторами на основі [рис.1] та оцінки моделей [табл.1]

В процесі дослідження запропонована тривекторна стратегія глобального співробітництва на основі проведеного прогнозу та можливих сценаріїв розвитку (базовий, оптимістичний, песимістичний). Встановлено ймовірності сценаріїв: песимістичний – 24,5 %, базовий – вище 51 % (за

стандартною статистичною ймовірністю), оптимістичний – вище 75,5 % (відповідно, до центрального більше 51 % інтервалу).

Песимістичний сценарій – уповільнення росту або падіння експорту до значень нижчого сегмента розподілу (нижче 24,5 %). Фактори: посилення логістичних проблем, втрата частини ринків, дефіцит інвестицій.

SWOT:

- сильні сторони: збереження певних постійних торговельних каналів; досвід експортерів у кризові періоди;

- слабкі сторони: зношена інфраструктура; висока залежність від кількох ринків;

- можливості: фокус на внутрішньому ринку; розвиток експортних кооперативів;

- загрози: ескаляція геополітичних ризиків; втрати доступу до важливих коридорів транспорту.

Базовий сценарій – помірно стабільне зростання експорту у межах центрального 51 % інтервалу. Фактори: поступова відбудова логістики, цільова державна підтримка експорту, помірні зовнішні ціни.

Swot:

- сильні сторони: висока продуктивність ґрунтів; велика частка сировинного експорту; налагоджені торговельні ланцюги з ЄС;

- слабкі сторони: залежність від експорту сировини; недостатня переробка; часті логістичні перешкоди;

- можливості: оптимізація ланцюгів постачань; підтримка переробної промисловості; програми фінансування експорту;

- загрози: локальні перебої в логістиці; енергетична невизначеність; зміни торговельної політики ЄС.

Оптимістичний сценарій – прискорене зростання експорту з досягненням верхнього сегмента розподілу (вище 75,5 %). Фактори: значні інвестиції, лібералізація торгівлі, розширення доданої вартості у продукції.

SWOT:

- сильні сторони: швидке впровадження технологій; зростання переробної індустрії; налагодження логістичних коридорів;

- слабкі сторони: висока потреба в капіталі; можливі ризики менеджменту проєктів;

- можливості: доступ до нових сегментів ринку ЄС; розвиток бренду «Made in Ukraine» для агропродукції;

- загрози: посилена конкуренція; валютні ризики; фіскальні/регуляторні зміни.

На основі врахування результатів swot-аналізу та кuartилів прогнозу запропоновано алгоритм обрання пріоритетів реалізації тривекторної стратегії глобального співробітництва:

Для уникнення песимістичного сценарію уповільнення росту або падіння експорту до значень нижчого сегмента розподілу в разі посилення логістичних проблем, втрат частини ринків, дефіциту інвестицій необхідно зберегти певні постійні торговельні канали, використовувати досвід експортерів у кризові періоди, фокусуватись на внутрішньому ринку; розвивати експортні кооперативи, стимулювати інвестування, зокрема пії, у переробку;

При базовому сценарію помірного стабільного зростання експорту у межах центрального інтервалу необхідно відбудовувати логістику, здійснювати цільову державну підтримку експорту та приймати програми субсидування модернізації, розробити маркетингову стратегію виходу на нішеві ринки ЄС, антикризові плани постачання і підтримувати малих експортерів, інвестувати в зберігання/переробку, розвивати логістичну інфраструктуру, диверсифікувати ринки експорту, підтримувати стандарти якості/сертифікацію для ринків ЄС;

Оптимістичний сценарій вказує на можливості прискореного зростання експорту з досягненням верхнього сегмента розподілу на основі швидкого впровадження інтерактивних інноваційних технологій; зростання переробної індустрії; налагодження логістичних коридорів, доступу до нових сегментів ринку ЄС; розвиток бренду «Made in Ukraine» для агропродукції, що потребуватиме значних інвестицій, лібералізації торгівлі, розширення доданої вартості у продукції, але можуть виникати загрози фіскальних/регуляторних змін, посилення конкуренції; валютні ризики та менеджменту проєктів.

Висновки з проведеного дослідження. Європейська інтеграція України передбачає комплексний підхід щодо реформування аграрного сектору, спрямований на забезпечення сталого розвитку. Визначені на основі тенденцій можливі сценарії розвитку агросектору України: оптимістичного зростання експорту в умовах стабілізації логістики та розширення переробки; базової помірної стабілізації експортування приблизно на рівні 2024–2026 з поступовим зростанням переробки, імпорту добрив без суттєвих змін; песимістично уповільнення росту або падіння експорту, підвищення імпорту добрив і загального посилення ризиків.

Розкриті алгоритм обрання пріоритетів реалізації тривекторної стратегії глобального співробітництва щодо гнучких механізмів квот та переходного періоду для продукції з високою

доданою вартістю; інвестування у внутрішню переробку та стимулювання кластерних моделей для малого та середнього бізнесу; створення державної програми стимулювання локального виробництва; розвиток системи страхування врожаю та фінансових інструментів для покриття воєнних ризиків; фінансування і грантів для імплементації AgTech; розробки планів модернізації логістики та річкові термінали, вузлові елеватори, залізничні комплекси.

Встановлено, що інновації сприятимуть сталому і прискореному розвитку, адаптації до кліматичних змін і підвищенню якості сільськогосподарської продукції; дозволять товаровиробникам підвищувати продуктивність, знизити витрати, поліпшити екологічні умови виробництва, що має значення для майбутнього аграрного сектору України та інших країн та створювати нові можливості для розвитку бізнесу і сільських територій, досягати позитивних успіхів на європейському й світовому ринках. Запровадження європейського досвіду інноваційного партнерства для підвищення продуктивності та сталого і прискореного розвитку агросектору України повинно базуватися на моделі «інтерактивних інновацій», що об'єднує партнерів для перетворення практичних проблем та креативних ідей на інноваційні рішення.

Література

1. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 24.06.2025).
2. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : схвал. розпорядження КМУ від 15.11.2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.06.2025).
3. Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2025 році / за ред. Ю. О. Лупенка, О. М. Нечипоренка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2025. 24 с.
4. Згара І. Державні механізми реалізації євроінтеграції аграрного сектору України. *Економічний простір*. 2025. Вип. 198. С. 42-46. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.42-46>.
5. Зоря О. П., Зоря С. П., Маєр Д. Р. Напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва України в умовах євроінтеграційних змін та продовольчих викликів. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8(08). С. 83-88. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-14>.
6. Газуда С. Розвиток партнерських відносин суб'єктів аграрних регіонів в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-136>.
7. Козак О. А., Грищенко О. Ю., Пугачов В. М. Торгівля агропродовольчою продукцією між Україною та Європейським Союзом в умовах військового стану : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 112 с.
8. Analysis of digitalization modern global trends and factors in the context of Ukraine's agricultural sector / Kushnir N., Tsaruk D., Shpak V., Dobrovolskyi A., Didukh R. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 1429. 012006. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1429/1/012006>.
9. Організаційно-економічні засади оцінювання впливу військової агресії та компенсаційної політики на розвиток аграрного підприємництва в Україні : монографія / Пугачов М. І., Жук В. М., Шпикуляк О. Г. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2024. 308 с.
10. Канцедал Н. А., Лега О. В. Інформаційна роль обліку в результативності інвестиційної стратегії аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 11-20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.11.11>.
11. Канцедал Н. А., Лега О. В. Інституційні індикатори інвестиційної привабливості агросектору України в умовах війни. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 74. С. 126-134. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-18>.
12. Моїсєєв В. Євроінтеграція України – стан на вересень 2024 року. URL: <https://surl.li/aiwxnl> (дата звернення: 24.06.2025).
13. Ефективність управління інноваційним розвитком: міждержавна оцінка економічної конкурентоспроможності в контексті європейської інтеграції та економічної безпеки / Ходаківська О., Рамос О., Нечипоренко О. та ін. *Міжнародний журнал інформатики та мережевої безпеки*. 2021. Том 21(11). С. 67-72. DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.11.
14. Лупенко Ю., Ходаківська О., Нечипоренко О., Шпикуляк О. Стан та тенденції розвитку сільського господарства в структурі національної економіки України. *Наукові горизонти*. 2022. Том 25(6). С. 121-128. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.121-128](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.121-128).
15. Зінчук Т. О., Ковальчук О. Д., Усюк Т. В. Модернізаційна парадигма європейської політики сільського розвитку: інституційний підхід, виклики, перспективи. *Economy of Ukraine*. 2024. Vol. 67. № 8. Р. 51. DOI: 10.15407/economyukr.2024.08.051.
16. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 6-17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006>.
17. Post-war Development of Ukraine's Economy in the Context of Accelerated Integration into the

European Union / Skydan O., Khodakivska O., Bugaychuk V., Grabchuk I., Brodsky Y. *Opportunities and Risks in AI for Business Development* / Alareeni B., Elgedawy I. (Eds). *Studies in Systems, Decision and Control*. 2024. Vol. 545. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-65203-5_62.

18. Волощук К., Волощук В. Розвиток екосистеми аграрного підприємництва в умовах війни та в контексті євроінтеграції. *Інноваційна економіка*. 2025. № 1. С. 171-180. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.20>.

19. Key policy objectives of the CAP 2023-27. *European Commission*. 2022. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance/key-policy-objectives-cap-2023-27_en (дата звернення: 24.06.2025).

20. Вартість експорту сільськогосподарської продукції з України до Європейського Союзу (ЄС-27) з 2015 по 2024 рік (у мільйонах доларів США). URL: <https://www.statista.com/statistics/876118/ukraine-agricultural-exports-to-the-eu/> (дата звернення: 24.06.2025).

References

1. "Association Agreement between the European Union and Ukraine", available at: <https://www.kmu.gov.ua/en/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (access date June 24, 2025).

2. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025-2027" dated 15.11.2024 no. 1163-r, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (access date June 24, 2025).

3. Lupenko, Yu.O. and Nechyporenko, O.M. (Eds.) (2025), *Prohnoz vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v Ukraini u 2025 rotsi* [Forecast of agricultural production in Ukraine in 2025], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 24 p.

4. Zhara, I. (2025), "Government mechanisms for implementing European integration of the agricultural sector of Ukraine", *Ekonomichnyi prostir*, Iss. 198, pp. 42-46, DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.42-46>.

5. Zoria, O.P., Zoria, S.P. and Mauer, D.R. (2023), "Directions of investment and innovative development of agricultural production in Ukraine in the context of European integration changes and food challenges", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. 8(08), pp. 83-88, DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-14>.

6. Hazuda, S. (2024), "Development of partnership relations of subjects of agrarian regions under the conditions of European integration", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 61, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-136>.

7. Kozak, O.A., Hryshchenko, O.Yu. and Puhachov, V.M. (2023), *Torhivlia ahroprodovolchoiu produktsiieiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom v umovakh viiskovoho stanu* [Trade in agri-food products between Ukraine and the European Union under martial law], monograph, Kyiv NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 112 p.

8. Kushnir, N., Tsaruk, D., Shpak, V. et al. (2024), "Analysis of digitalization modern global trends and factors in the context of Ukraine's agricultural sector", *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1429, 012006, DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1429/1/012006>.

9. Puhachov, M.I., Zhuk, V.M., Shpykuliak, O.H. et al. (2024), *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady otsiniuvannia vplyvu viiskovoi ahresii ta kompensatsiinoi polityky na rozvytok aharnoho pidpriemnytstva v Ukraini* [Organizational and economic principles of assessing the impact of military aggression and compensation policy on the development of agricultural entrepreneurship in Ukraine], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 308 p.

10. Kantsedal, N.A. and Leha, O.V. (2021), "Informative role of accounting in effectiveness of agrarian enterprises' investment strategy", *Ahrosvit*, no. 11, pp. 11-20, DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.11.11>.

11. Kantsedal, N.A. and Leha, O.V. (2022), "Institutional indicators of investment attractiveness of the agricultural sector of Ukraine in war conditions", *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 74, pp. 126-134, DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-18>.

12. Moisieiev, V. "Ukraine's European integration – as of September 2024", available at: <https://surl.li/aiwxnl> (access date June 24, 2025).

13. Khodakivska, O., Ramos, O., Nechyporenko, O. et al. (2021), "The effectiveness of innovative development management: an interstate assessment of economic competitiveness in the context of European integration and economic security", *Mizhnarodnyi zhurnal informatyky ta merezhevoi bezpeky*, Vol. 21(11), pp. 67-72, DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.11.

14. Lupenko, Yu., Khodakivska, O., Nechyporenko, O. and Shpykuliak, O. (2022), "The State and Trends of Agricultural Development in the Structure of the National Economy of Ukraine", *Naukovi horyzonty*, Vol. 25(6), pp. 121-128, DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.121-128](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.121-128).

15.Zinchuk, T.O., Kovalchuk, O.D. and Usiuk, T.V. (2024), "Modernization paradigm of European rural development policy: institutional approach, challenges, prospects", *Economy of Ukraine*, Vol. 67, no. 8, p. 51, DOI: 10.15407/economyukr.2024.08.051.

16.Hadzalo, Ya.M. and Luzan, Yu.Ya. (2021), "Development of the agricultural sector of Ukraine's economy under European integration", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 6-17, DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006>.

17.Skydan, O., Khodakivska, O., Bugaychuk, V. et al. (2024), "Post-war Development of Ukraine's Economy in the Context of Accelerated Integration into the European Union", In: Alareeni, B., Elgedawy, I. (Eds.) Opportunities and Risks in AI for Business Development. *Studies in Systems, Decision and Control*, Vol. 545, Springer, Cham., DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-65203-5_62.

18.Voloshchuk, K. and Voloshchuk, V. (2025), "Development of the agricultural entrepreneurship ecosystem in the conditions of war and European integration", *Innovatsiina ekonomika*, No. 1, pp. 171-180, DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.1.20>.

19.European Commission (2022), Key policy objectives of the CAP 2023-27, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance/key-policy-objectives-cap-2023-27_en (access date June 24, 2025).

20.Export value of agricultural products from Ukraine to the European Union (EU-27) from 2015 to 2024 (in million U.S. dollars), available at: <https://www.statista.com/statistics/876118/ukraine-agricultural-exports-to-the-eu/> (access date June 24, 2025).

Волощук К.Б., Волощук В.Р., Ілаш О.М.

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Мета. Виявлення основних тенденцій, наслідків та поглиблення наукових підходів обґрунтування сценаріїв розвитку аграрного сектору України з одночасним визначенням нових можливостей експорту продукції, що відкриваються в умовах євроінтеграції.

Методика дослідження. В процесі дослідження використані методи: аналізу і синтезу – при вивченні складного багатокомпонентного процесу розвитку аграрного сектору України, який потребує гармонізації юридичних, економічних і технічних складових в умовах євроінтеграції; діалектичний та монографічний – при вивченні досвіду ЄС і України; за допомогою SWOT-аналізу проведено інтерпретацію сильних і слабких сторін, можливостей і загроз; метод Монте-Карло – для інтерпретації розподілу ймовірностей можливих сценаріїв розвитку; абстрактно-логічний – при формуванні висновків і пропозицій.

Результати дослідження. Визначено три можливі сценарії розвитку аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції: оптимістичний – розширення доступу до ЄС та світових ринків, збільшення інвестицій у переробку галузь та AgTech, поліпшення логістичної інфраструктури при незначних кліматичних змінах; базовий – в умовах збереження існуючих торговельних преференцій, часткової диверсифікації експортних напрямків, помірних інвестиційних впливів; песимістичний – у випадку суворих торговельних обмежень зі сторони ЄС, загострення воєнних дій або посилення негативних кліматичних факторів, дефіциту мінеральних добрив.

Наукова новизна результатів дослідження. Поглиблення наукових підходів виявлення тенденцій та прогнозування можливих сценаріїв розвитку аграрного сектору, визначення нових можливостей експорту продукції на основі інтерактивного інноваційного підходу, розробки і масштабування проривних технологій та інновацій від ідеї до реальності, як чинників підвищення продуктивності, забезпечення сталого та високо ймовірного прискореного розвитку і відновлення економіки України в умовах євроінтеграції.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження мають практичне значення, зокрема, запропонована тривекторна стратегія глобального співробітництва та алгоритми обрання пріоритетів, які можуть бути використані як державними органами влади, так і представниками бізнесу для адаптації моделі до умов діяльності та стати науковим підґрунтям розвитку механізмів довірливих відносин у процесі поглиблення торговельно-економічної інтеграції України до ЄС. Впровадження практичних рекомендацій стимулювання інвестування у переробку й диверсифікацію виробництва на підтримку ланцюгів постачання і механізмів страхування ризиків дасть змогу уникнути коливань доходів господарств і персоналу та державних надходжень, істотно скоротити розрив у ВВП на душу населення в Україні та країнах ЄС.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, сценарії, диверсифікація, експорт, заходи адаптації, інтерактивні інновації, євроінтеграція.

Voloshchuk K.B., Voloshchuk V.R., Ilash O.M.

DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Purpose. The aim of the article is to identify the main trends, consequences and deepen scientific approaches to substantiating scenarios for the development of the agricultural sector of Ukraine, while

simultaneously identifying new opportunities for exporting products that are opening up in the context of European integration.

Methodology of research. The following methods were used in the research process: analysis and synthesis – when studying the complex multi-component process of development of the agricultural sector of Ukraine, which requires harmonization of legal, economic and technical components in the context of European integration; dialectical and monographic – when studying the experience of the EU and Ukraine; using SWOT analysis, an interpretation of strengths and weaknesses, opportunities and threats was carried out; the Monte Carlo method was used to interpret the probability distribution of possible development scenarios; abstract and logical – when forming conclusions and proposals.

Findings. Three possible scenarios for the development of the agricultural sector of the Ukrainian economy in the context of European integration have been identified: optimistic – expanding access to the EU and world markets, increasing investments in the processing industry and AgTech, improving logistics infrastructure with minor climate changes; basic – under conditions of preserving existing trade preferences, partial diversification of export destinations, and moderate investment injections; pessimistic – in the case of strict trade restrictions from the EU, escalation of hostilities or intensification of negative climatic factors, shortage of mineral fertilizers.

Originality. Deepening scientific approaches to identifying trends and predicting possible scenarios for the development of the agricultural sector, identifying new opportunities for product exports based on an interactive innovative approach, developing and scaling breakthrough technologies and innovations from idea to reality, as factors for increasing productivity, ensuring sustainable and highly probable accelerated development and recovery of the Ukrainian economy in the conditions of European integration.

Practical value. The results of the study have practical significance. In particular, a three-vector strategy for global cooperation and algorithms for selecting priorities were proposed. These can be used by both government authorities and business representatives to adapt the model to operational conditions and become the scientific basis for the development of mechanisms of contractual relations in the process of deepening trade and economic integration of Ukraine into the EU. The implementation of practical recommendations to stimulate investment in processing and diversification of production to support supply chains and risk insurance mechanisms will make it possible to avoid fluctuations in farm and personnel incomes and government revenues, and significantly reduce the gap in GDP per capita in Ukraine and the EU countries.

Key words: sustainable development, agricultural sector, scenarios, diversification, export, adaptation measures, interactive innovations, European integration.

Дата надходження рукопису: 25.07.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 22.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025